

ЕКОНОМІЧНА БЕЗПЕКА ПІДПРИЄМСТВА В СИСТЕМІ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ

Наукові праці МАУП, 2013, вип. 1(36), с. 190–194

Надано аналіз поняття економічної безпеки підприємства. Обґрунтовуються теоретико-методичні засади зміцнення економічної безпеки підприємства в системі безпеки національної економіки держави в умовах ринкової економіки.

Сучасний розвиток будь-якої країни має ґрунтуватись на реформуванні усіх сфер діяльності суспільства, а насамперед — економіки.

Досвід розвинених країн підтверджує, що ядром сучасного господарського механізму є державне регулювання економіки, яке здійснюється економічними важелями. Неefективне використання такого досвіду в Україні призводить до процесів, що загрожують її безпеці. Подолання негативних тенденцій у розвитку сучасних суспільно-економічних процесів дасть змогу українському народові утвердити свою незалежність загалом.

Перехід до ринкової економіки, поява значної кількості підприємств різноманітних форм власності, недосконалість законодавчої бази, конкурентна боротьба та слабкість державних структур поставили суб'єкти господарювання в умови, коли потрібно приділяти значну увагу питанням забезпечення своєї економічної безпеки.

Ціла низка досліджень науковців у галузі сучасної економічної теорії ще на початку ХХ ст. довела, що економічна наука має достатній теоретичний досвід. Серед зарубіжних вчених, праці яких присвячені питанням економічної безпеки, варто виділити Е. Андерсена, В. Бекермана, Д. Ламбера, Т. Хора. Розробкою цієї тематики займалися російські вчені В. Колпаков, О. Грунін, В. Сенчагов, А. Жандаров, А. Петров та

ін. У своїх дослідженнях вони переважно визначили сутність економічної безпеки, різних її рівнів, складових, що формують економічну безпеку, і показників, за якими можна оцінити її стан. В Україні чимало вчених останнім часом займаються розробкою досліджень за проблемою економічної безпеки підприємств, а саме — О. Барановський, Т. Васильців, А. Козаченко, М. Камлік, Т. Кузенко, О. Коробчинський, О. Маковоз, В. Мунтіян, А. Пасхавер, Ю. Пахомов, В. Предборський, І. Семернікова, С. Шкарлет та ін. Їхні роботи містять теоретичне обґрунтування та методики щодо оцінки стану економічної безпеки держави, підприємства з урахуванням національних особливостей розвитку економіки.

Одним з головних завдань регулювання сучасної економіки, підвищення рівня управління нею в умовах перманентно зростаючої нестабільності та необхідності своєчасного і випереджаючого реагування на неї є підтримання такого стану національної економіки, її макроекономічної рівноваги при обраних показниках економічних перетворень в суспільстві, який допомагає зберігати стійкість до внутрішніх та зовнішніх загроз і здатний задовольнити потреби особи, підприємницького сектору, держави, суспільства. Загрози їм впливають від зростаючої асиметрії у соціально-економічних процесах та їх руйнації. У зв'язку з цим наприкінці ХХ — на початку ХХІ ст. серед загальносистемних категорій

особливе місце посідають категорії безпеки та національної безпеки.

Небезпека — об'єктивна існуюча можливість негативного впливу на соціальний організм, внаслідок чого йому може бути завдано суттєвої шкоди, що призведе до втрати здатності відтворювати свою соціально-економічну симетрію та тотожність, надати своєму розвитку небажаної динаміки або параметрів (характер, темпи, форми і т. ін.). На підставі узагальнення існуючих думок, до джерел небезпеки слід віднести умови та фактори, що мають певний потенціал ворожих намірів, шкідливих властивостей, деструктивної дії. За своєю генезою вони мають природне, техногенне та соціальне походження.

Безпека є результатом певної свідомої, соціальної діяльності із забезпечення безпеки особи, сім'ї, суспільства, держави. Така діяльність виникає як соціальний феномен щодо подолання суперечностей між об'єктивною реальністю, небезпекою і потребами особи, соціальних груп, суспільства і держави на заходах попередження, локалізації та обмеження. Небезпека як така є об'єктом управлінської діяльності з усунення, попередження, локалізації загроз безпеці. До предмета цієї діяльності слід віднести конкретні загрози безпеці (військові, політичні, економічні та ін.), а також конкретні матеріальні носії цих загроз (природні та соціально-економічні явища).

Підприємства, незалежно від форм власності і галузевої належності, є першою ланкою та економічною основою народного господарства країни. Підприємство як об'єкт вивчення є відособленою виробничо-господарською одиницею, що має права юридичної особи та займається виробництвом і реалізацією продукції, наданням послуг з метою задоволення суспільних потреб та одержання прибутку [6, 14].

Перехід до ринкової економіки вимагає переосмислення господарського механізму, що діяв раніше; введення в його структуру нових форм і критеріїв, таких як підприємництво, конкуренція, господарський ризик, комерційний розрахунок, сертифікація, бізнес-план, мотивація праці, оподаткування та ін. [3, 7].

Понад двадцять років Україна перебуває у стані соціально-економічної трансформації, наслідки якої не передбачені і не дають упевненого оптимізму. Одночасне формування ринкових відносин у сфері господарювання значною мірою змінило і правове становище підприємств, установ, організацій. Проведені економічні реформи вимагають від усіх підприємств, незалежно від форм власності, вміння виживати у жорстких умовах конкуренції та криміналізації суспільства, пристосовуватися до динамічних змін в економіці, політиці, суспільстві у цілому. Зазначені чинники сприяють зародженню непередбачуваних небезпек, реальних загроз підприємствам. За цих умов перед власниками, керівниками підприємств стоять проблеми забезпечення їх економічної безпеки, стабільної прибуткової діяльності.

Усе це потребує від підприємств та їх керівників знань теоретичних основ економічної безпеки, розуміння її сутності, завдань, функцій, суб'єктів економічної безпеки, потенційних загроз і найголовніше — бачити основні напрями та заходи забезпечення економічної безпеки і впроваджувати їх у практику діяльності підприємства.

Економічна безпека, на думку деяких авторів, у найзагальнішому вигляді являє собою такий стан національної економіки, яка дає можливість зберігати стійкість до внутрішніх і зовнішніх загроз та здатна задовольнити потреби особи, сім'ї, суспільства, держави.

Сутність економічної безпеки вони визначають як такий стан економіки та інститутів влади, при якому забезпечені гарантований захист національних інтересів, соціальна направленість політики, достатній оборонний потенціал навіть за несприятливих умов розвитку внутрішніх і зовнішніх процесів. Економічна безпека це не тільки захищеність національних інтересів, а й готовність і здатність інститутів влади створювати механізми реалізації та захисту національних інтересів розвитку вітчизняної економіки, підтримки соціально-політичної стабільності.

Формування ринкової системи господарювання — це процес переходу до економіки

підприємницького типу. Створення сприятливих умов для розвитку підприємництва є однією з найважливіших складових перехідної економіки. Тому вдосконалення організаційно-правового впливу, тобто необхідність забезпечення оптимального балансу між регулюванням економічних процесів і ринковою саморегуляцією за допомогою запровадження відповідних організаційних та правових інструментів, видається найактуальнішою проблемою сьогодення української економічної реформи та її правового забезпечення.

У ринкових умовах господарювання підприємство як відкрита система функціонує у складному, нестабільному динамічному зовнішньому середовищі, яке розставляє нові акценти в процесі управління підприємством, здійснює активізацію інноваційного розвитку як основу економічної безпеки підприємства зокрема і держави в цілому [5].

Проведені дослідження свідчать, що в загальному вигляді система організаційно-правового впливу має бути такою: по-перше, раціонально забезпечувати оптимальний баланс інтересів суб'єктів господарювання та дотримання найважливіших публічних інтересів суспільства в цілому; по-друге — створювати загальні сприятливі умови для ефективного функціонування та подальшого розвитку підприємництва. Це можливо реалізувати лише комплексним використанням усього спектру організаційно-правових заходів, що ґрунтуються як на прямих (в основному адміністративних), так і опосередкованих (переважно економічних) засобах впливу, а саме: дозвільно-реєстраційних, податкових, кредитних, антимонопольних тощо.

Прямі способи регулювання підприємництва передусім пов'язані із використанням адміністративних засобів впливу на економічні відносини, які характеризуються безпосереднім владним впливом державних органів на поведінку суб'єктів підприємницької діяльності.

Формування сприятливого та передбачуваного правового поля для розвитку підприємства і реалізації права на підприємницьку діяльність є невід'ємною складовою економічної безпеки України, пріоритетною

функцією органів державного управління в умовах ринкової економіки, реалізація якої необхідна для демократизації суспільства, забезпечення добробуту громадян, формування цивілізованого конкурентного середовища. Належний рівень економічної безпеки бізнесу є основою соціального та економічного розвитку країни, особливо в умовах прискорення процесів інтеграції України до міжнародних економічних організацій та глобалізації економіки.

Економічна безпека підприємств — одна з найважливіших умов нормального функціонування і розвитку сфери підприємництва в економіці будь-якої країни.

Економічна безпека підприємства, на думку авторів монографії “Економічна безпека підприємства: сутність та механізми забезпечення”, — це такий стан корпоративних ресурсів (ресурсів капіталу, персоналу та ін.) і підприємницьких можливостей, за якого гарантується найефективніше їх використання для стабільного функціонування та динамічного науково-технічного і соціального розвитку, запобігання внутрішнім і зовнішнім негативним впливам (загрозам); стан захищеності від негативного впливу зовнішніх і внутрішніх загроз, дестабілізаційних чинників тощо [4].

О. В. Ареф'єва, Т. Б. Кузенко розглядають поняття “економічна безпека підприємства” як стан ефективного використання ресурсів та існуючих ринкових можливостей підприємства, що дає змогу запобігати внутрішнім і зовнішнім загрозам, забезпечувати тривале виживання та стійкий розвиток на ринку відповідно до обраної ним місії [1; 5].

Деякі автори розглядають проблему економічної безпеки підприємства виходячи з передумови, що ступінь надійності всієї системи збереження інформації визначено рівнем безпеки найслабкішої її ланки, якою вважається персонал організації [4; 6; 7].

Г. Лянной [5] запропонував структуру системи економічної безпеки підприємства:

1. Фінансова безпека розглядає і регулює питання фінансово-економічної спроможності підприємства, стійкості до банкрутства.

2. Силова безпека — це особиста охорона керівництва, фізична охорона об'єктів, взаємодія з правоохоронними органами.
3. Інформаційна безпека заснована на захисті власної інформації, інформаційно-аналітична робота із зовнішніми і внутрішніми суб'єктами.
4. Правова безпека — юридичне забезпечення діяльності підприємства, правомірна робота з контрагентами, владою, вирішення правових питань.

Останнім часом витрати підприємств на створення системи безпеки зростають, що вказує на неможливість стабільної діяльності підприємств без забезпечення надійного рівня його безпеки. Система забезпечення економічної безпеки пов'язана з вирішенням комплексу завдань економічного, правового і правоохоронного характеру, захистом економічних інтересів і прав власності підприємства, потребує створення на кожному підприємстві власної системи безпеки. Однак велика кількість підприємств не мають власної системи безпеки, не володіють проблемою методики її формування.

Виходячи з необхідності забезпечення економічної безпеки підприємства, власних потреб та корпоративних ресурсів, можна проаналізувати одну з методик побудови системи економічної безпеки підприємства, яка була запропонована О. Л. Коробчинським та включає такі етапи:

1. Вивчення специфіки бізнесу підприємства, сегмента, який вона займає на ринку, а також знайомство з персоналом.
2. Аналіз зовнішніх і внутрішніх загроз економічній безпеці підприємства та вивчення інформації про кризові ситуації, їх причини і шляхи врегулювання.
3. Аудит наявних засобів із забезпечення безпеки підприємства та аналіз їх відповідності виявленим загрозам.
4. Моделювання нової системи економічної безпеки підприємства, розробка плану усунення виявлених недоліків, підготовка пропозицій щодо вдосконалення системи економічної безпеки та розробка організаційної структури управління системою, планування що-

місячних витрат на функціонування системи економічної безпеки.

5. Затвердження керівництвом моделі нової системи економічної безпеки.
6. Етап формування нової системи економічної безпеки.
7. Оцінка ефективності сформованої системи та її удосконалення.

Ця методика формування системи економічної безпеки підприємства передбачає здійснення постійного контролю, коригування та вдосконалення напрямів формування системи безпеки, щоб оперативно реагувати на зміни у зовнішньому та внутрішньому середовищах, оцінити характер ризиків та загроз.

Отже, підприємство — відособлена цілісна система технологічних, соціальних та економічних відносин, що виступають як господарська одиниця — виробник продуктів чи послуг, який включає комплекс засобів виробництва, колектив людей, з'єднаних певними інтересами. Економічна безпека являє собою інтегровану категорію, що вказує стан юридичних, економічних відносин, організаційних зв'язків, матеріальних та людських ресурсів підприємства, в якому гарантується стабільність його функціонування, фінансовий успіх, науково-технічний та соціальний розвиток. Зміст цього поняття містить у собі систему засобів, що забезпечують конкурентоспроможність та економічну стабільність підприємства, а також сприяють підвищенню рівня добробуту робітників. Фактором, що впливає на економічну безпеку підприємства, можна визначити ступінь можливого ризику прийняття управлінських рішень. Незважаючи на різні визначення поняття економічної безпеки підприємства, вважаємо, що керівництво підприємства має забезпечити ефективне використання ресурсів щодо запобігання загрозам та досягнення цілей бізнесу. В умовах ринкової економіки економічна безпека підприємства залежить від економічної безпеки держави, регіону, оскільки спирається на їх наявний фінансовий, сировинний та виробничий потенціал, та на перспективи розвитку. Значний вплив на економічну безпеку підприємства справ-

ляє ступінь досконалості законодавчої бази, рівень оподаткування, доступ до світових ринків збуту, інвестиційна привабливість регіону та держави в цілому.

Таким чином, досліджено поняття “економічної безпеки підприємства” та встановлено зв’язок із системою безпеки держави. Проаналізовано методику побудови системи економічної безпеки підприємства, яка має враховувати специфіку підприємства, здійснювати оптимальний розподіл і використання ресурсів.

Література

1. Ареф'єва О. В., Кузенко Т. Б. Планування економічної безпеки підприємств. — К.: Вид-во Європ. ун-ту, 2004. — 170 с.

2. Васильців Т. Г. Економічна безпека підприємства України: стратегія та механізми зміцнення: Монографія. — Л.: Арал, 2008. — 384 с.

3. Колпаков П. А. Концептуальные основы экономической безопасности фирмы: Автореф. дис. канд. экон. наук. — М., 2007. — 25 с.

4. Козаченко Г. В., Пономарьов В. П., Ляшенко О. М. Економічна безпека підприємства: сутність та механізм забезпечення: Монографія. — К.: Лібра, 2003. — 280 с.

5. Лянной Г. Система экономической безопасности предприятия // ВОР — журнал о личной и коммерческой безопасности. — 2006. — № 7. — С. 16–19.

6. Семернікова І. О., Мешкова-Кравченко Н. В. Економіка підприємства: Навч. посіб. // Курс лекцій. — Херсон: ОЛДІ-плюс, 2006. — 312 с.

7. Шкарлет С. М. Формування економічної безпеки підприємств засобами активізації інноваційного розвитку: Дис... д-ра наук: 0800.0, 2008. — 270 с.

Досліджено сутність поняття “економічна безпека підприємства” та проаналізовано зв’язок її з системою безпеки держави. Запропоновано методику побудови системи економічної безпеки підприємства, яка враховує його специфіку та здійснює оптимальний розподіл і використання ресурсів.

Исследована сущность понятия “экономическая безопасность предприятия” и проанализирована ее связь с системой безопасности государства. Предложено методику построения системы экономической безопасности предприятия, которая учитывает его специфику и осуществляет оптимальное распределение и использование ресурсов.

Essence the concept of “economic security enterprise” and analyzed its relationship with system security. Offered method of economic security system constructing that takes into account its specificity and provides an optimal allocation and use of resources.

Надійшла 4 грудня 2012 р.